

AHISKA ve SÜRGÜN ÜZERİNE KONUŞMALAR

Harun BOZKURT

Dedelerimiz bir zamanlar Ahıska'dan koparak Anadolu'nun ortasına, Yozgatlara gelmişler. Arkada kalan kökler de 1944 felâketiyle sökülerek Orta Asyalara savrulmuş. Allah nasip etti, köklerimiz bazılarının Kazakistan'da ziyaret ettim.

Onlardan biri de İsrail dede. Onunla aramızda geçen konuşmaları sunmak istiyorum.

İsrail dededen kendini tanıtmasını istedim, başladı anlatmaya:

"Ben İsrail Cabbaroğlu Dursunov. 1928 yılında Aspinza'ya bağlı Kunsu köyünde dünyaya geldim. Kunsu'da Gereklenden Dursun dede soyundan Üzeyir dedenin torunu olan Cabbar'ın oğlum. Sürgüne kadar çocukluğum Kunsu'da geçti.

Acaba Kunsu nasıl bir yerdi? İsrail dede orayı şöyle anlatıyor:

"Kunsu'muz küçük bir köydü. Burada Gürcülerle beraber dostça yaşıyorduk. Köyde hemen hemen yarı yarıydık; biz beş altı hane fazlaydık. Yeri azdı, dağın yamacına kurulmuştu. Buna rağmen büyük ve güzel bir yaylası vardı. Yazları malı davarı alır yaylaya giderdik. Dokuzuncu ayın sonuna kadar yaylada kalırdık. Kunsu'da ceviz, elma, armut, cancur, üzüm, erik, fındık, şeftali, kiraz yetişirdi. Bunlardan cancur ve kirazın ayrı bir tadı lezzeti vardı. Kunsu'yla Kür Çayı arasındaki yerler bizim köyündü.

Kunsalı buralarda patates, lazut, lobyas, kabak, hıyar, pamidor (domates), patlıcan, biber yetiştirirdi. Buğday desen çok bereketli olurdu... Saymakla bitmez, neler ekmez neler yetiştirmezdik ki...

Çarlık ve Sovyet zamanlarından da bahsediyor İsrail dede:

"Çar Nikola zamanında ata dedelerimizin kendi toprakları varmış. Herkes kendi toprağını eker biçmiş. Herkes kendi mal ve davarına bakarmış. Ama maalesef 1928'den itibaren Sovyet yönetimiyle kolhozlar kurulmaya başlandı. Herkesin malını davarını arazisini kolhozlar çok ucuz bir meblağa aldı. Zaten buraya vermekten başka çare ve gücümüz de yoktu. Meselâ bizim yaklaşık elli malımız vardı; bunların kırk beşini kolhoz aldı, beş tanesi bize kaldı. Bu bize kalan beş malın da sütünü sağıp kolhoza vermek zorundaydık! Sütü vermezsen yağın vermek gerekiyordu. Ayrıca hükûmete bir yılda 52 kg et vermemiz gerekiyordu. Bunların haricinde halk kolhozlarda çalışıyordu. Herkes çalıştığının, çalışmasına göre karşılığını alıyordu. Bir gün çalışmaya 4 kg tahıl, 15 gr yağ gibi. Hükûmet köyden götürdüğü insanlarla yollar, demiryolları yapıyordu. Halkı bedava çalıştırıyordu. Bu halk bilmezdi ki kendilerine yaptırılan bu yollardan aşarak bu demiryollarıyla sürgüne gönderileceklerdi... Ne acı!

İsrafil dedeye Ahıska'da okul hayatını sordum.

“Köyümüzde dördüncü sınıfa kadar okunabiliyordu. Okula gitmek mecburiydi. Okula gitmeyenlere ceza veriliyordu. Dörde kadar Kunsu'da, beş ve altıncı sınıfı da Ezgüde köyünde okudum. Yediye kadar burada Latin yazısıyla okuduk; biraz Gürcüce de okuduk. Sürgün olmasaydık, yedinci sınıfı da orada okuyacaktım. Ama kısmet olmadı.

Kunsu'da Gürcü komşularla münasebetler nasıldı?

“Gürcülerle aynı anadan babadan olma bir kardeş gibi yaşıyorduk. Ama bu ilişki diğer köylerde böyle değildi. Düğünlerde, cenazelerde hep beraberdik. Beraber eğlenir, beraber üzüldük. Gürcüler bizim hatırımıza Kunsu'da domuz beslemezlerdi. Ne geçmişte ne de bizimle oldukları vakit Kunsu'da hiç domuz beslenmemiş ve Kunsu'ya domuz sokmamışlardır. Gürcülerin mezarlığı bizimkinden ayrıydı. Ama Kunsu'da bir cenaze olduğu zaman, eğer Gürcü birisi öldüyse biz onun cenazesine gider, beraber defneder ve taziyede bulunurduk. Eğer ölü bizden olursa Gürcüler bizimle beraber cenazenin defnine iştirak ederlerdi. Gürcüler bizimle hep Türkçe konuşurlardı. Nitekim Ahıska'nın başka yerlerinden Gürcü âşıkları Kunsu'ya gelir, Türkçe şiirler, türküler söylerlerdi. Bu âşıklardan hatırladığım bazıları şunlardı: Âşık Raketli, Âşık Niko, Raketli Eto, Âşık Topo (Erkotalı), Âşık Şivğa (Pirtenalı). Âşık Şivğa'nın gözleri görmüyormuş. Bir gün evde karısıyla yemek yerken sofrada üçüncü bir kişi de yemek yiyormuş; bu, karısının aşığıymış. Bunu sofradaki kaşık seslerinden anlamış. Karısı yok dese de buna inanmamış ve şu dörtlüğü söylemiş:

*Gam yeyip gam çekme divane gönül,
Sana bulunmayan bir tane yâr olsun;
Bizden el kaldırmış, hercai dilber,
Tazeden yâr sevmiş mübarek olsun.*

Peki, bu Gürcü âşıklardan başka Kunsu'ya gelen Türk âşıkları da var mıydı?

“Tabii ki vardı. Âşık Şenlik, Hasta Hasan, Oşoralı Meftunî ve Kunsalı olan Aşık Taher. Bunlar Kunsu'da âşıklık ederlermiş.

Sözü sürgüne getiriyoruz. İsrafil dede başlıyor anlatmaya:

“Gece saat üç gibiydi, askerler ve onların görevlendirdiği kişiler, evleri gezerek sabah olun-

ca herkesin harman yerine toplanmasını istedi ve buralardan sürüleceklerini söyledi. Yanımıza sadece biraz tahıl ve bir de döşek alabileceğimizi bildirdiler. Bunun üzerine herkes neye uğradığını anlamadan evlerinde sürgün için hazırlık telâşına düştü. Tahıl ve döşeklerini alan Kunsalılar sabahleyin harman yerine toplandılar. O gün sürgüne gitmeyi telâşla ve hüzünle beklemeğe başladılar. Halkı istasyonlara taşıyacak kamyonlar o gün gelmedi. O günü harman yerinde içimiz kan ağlayarak geçirdik. Kamyonlar ertesi günü geldi. Harman yerinde beklerken bazıları hiç olmazsa gidip kovanlardan bal alalım, yolda yeriz. Akşam olunca bizden birkaç kişi gizlice, Üzeyir dedemin arılarından bal almaya gitti. Meğer bizim arılara da Gürcüleri bekçi yapmışlar! Dedemin arılarına Gürcü Bagrat amca bekçi olmuştu. Bagrat amca bizimkilere izin vermiş, istediğiniz kadar bal alın demiş. Fakat gece karanlık, iş zor... Arıların sokmaması için dereden su alıp arılara serpmişler. Bu su da kumlu olduğu için ballar hep kumla dolmuş, balı yemek nasip olmamış! Böyle olunca Abit ve Bilal dedelerin arılarına gittiler. Onların arılarının başında da Nikolas isimli Gürcü bekçilik ediyormuş. Nikolas, “Size müsaade edemem, beni buraya bekçi ettiler; eğer size balı verirsem beni cezalandırırlar!” demiş. Askerden korktuğu için kendi balımızı bize vermediler. Bizimkiler boynu bükük harman yerine döndüler... Bu arada vakit kış olduğu için soğuktu. Isınmak için ortalıkta bir ateş yakmıştık. Perişan bir hâlde ateşin etrafını sarmıştık. Sabah olunca Kunsu'ya on bir tane Amerikan arabası geldi, bizi trenlere götürmeye. Herkes ağlıyor, sızıyor, feryat figan ediyordu. Yurdundan koparılanın acısını yaşıyordu. Harmanın etrafını köyümüzde beraber yaşadığımız Gürcü komşularımız sarmıştı. Onlar da bizlerden ayrılacakları için ağlıyorlardı. Özellikle Urumgillerin kadınları, diğerlerinden daha çok ağladılar.

Bizi kamyonlara bindirmeye başladılar. Her kamyonu üçer aile bindiriyorlardı. Bizim kamyonu da dört aile bindirilmişti. Bunlar, Resul dedeler, Bilal dedeler, Üzeyir dedenin oğlu Cabbar ve ailesi, Aslan dedenin oğlu Kemal vardı. Biz farklı kamyonu, dedemler ve amcalar başka kamyonlardaydık. Bu ayrılık, trende ve sürgün yerlerinde de sürecekmış meğer.

Bu kamyonlar köyün sürgün ahalisini almaya yetmedi. Kızniyagillerden sekiz, on ev kalmıştı; onları da dört, beş gün sonra Kuns'a'dan alıp götürmüşlerdi. Bu dört beş günü o soğukta evlerinin yanı başında, harmanda, ama evlerine gidemeden geçirmişlerdi!

Her şeyimizi geride bıraktık; evimizi barkımızı, malımızı mülkümüzü... Yanımıza sadece birazcık tahıl alabildik, o kadar. Kamyonlarla trene giderken bizim kamyonun tekeri patladı. Bu sebeple biz diğerlerinden geride kaldık. Herkesi trenlere tıkmışlardı... O trenler ki hayvan ve yük taşımak için kullanılan vagonlardan ibaretti. Her vagona yaklaşık on aile vermişlerdi. Biz geç kaldığımız için bizi bizimkilerden ayrı başka bir vagona götürdüler. Ben, babam, anam ve kardeşlerim bir vagona düştük. Dedem, amcam ve bacım farklı vagonlardaydı...

İsrafil dedenin anlattıkları, insanlığını yüzünü kızartacak derecede vicdansızca uygulamalarıdır. Anlatırken o günlere gidiyor, hüzünleniyordu. Ama bunları insan kalbi taşıyan birinin dinlemesi de kolay değil... Hele o ölüm yolculuğu. İsrafil dede o yolculuğu da şöyle anlatıyor:

“Vagonlarda gözü açık ya da işini görebilen biri ekmeğini, suyunu alabiliyordu. Aç kalmıyordu. Vagonda işini görebilen, ekmeğini isteyemeyenler aç kalıyordu ve telef oluyordu. Biz çoğu zaman ekmeğimizi ve çorbamızı aldık. Bu mecburî yolculuğumuz esnasında Astarhan'a kadar hava iyiydi ama Astarhan'dan sonra kış çok çetin ve hava çok soğuktu. Halkta kışlık elbise yoktu. Vagonlar çok soğuktu. Vagonlara soba yeri yapmışlardı ama yakacak odun yoktu. Tren bazı yerlerde mola verdiği zaman aşağı inip odun toplayabilenler bir nebze de olsa soğuktan korunmuşlardı. Ama aşağı inip odun

toplayamayanlar yolculuk boyunca üşümüş ve bu yüzden ölenler çok olmuştu. Hatta bazı vagonların üstünü rüzgâr götürmüştü! Yağan kar insanların üstüne yağmış ve soğuktan birçok yaşlı telef olmuştu. Bu çileli yolculuk, Aralık ayının ilk haftasında Kazakistan'da -30 derecede son bulmuştu. Artık yeni yurttaki, yeni çileler bizi bekliyordu.

Sürgün yeri Kazakistan...

“Buraya geldiğimizde hava çok soğuktu. Soba yoktu, üzerimizde kışlık elbise yoktu. Yorganı olan, yorganını üstüne alıp ısınmaya çalışıyordu. Yorganı olmayanlar birbirine sarılıp ısınmaya çalışıyordu. Çamalxan istasyonundan bizleri at ve öküz arabalarıyla köylere dağıttılar. Bizi Candasov'a yerleştirdiler. Amcamla dedemi bizden yüz kilometre uzaklıktaki Ali kolhozuna yerleştirdiler. Uzun süre birbirimizden ayrı yaşadık. Köye geldiğimizde Kazaklar bizlere ev hazırlamışlardı. Yani birer ikişer oda verdiler. Bizim düştüğümüz evde yakacak biraz odun ve tezek vardı çok şükür; biz bu soğuk kış gününde soğuktan korunduk. Canımızı ısıttık. Ama maalessif herkes bu kadar şanslı değildi. Soğuktan hayatını kaybeden çok insan vardı.

Peki, Kazakistan'da Kazaklar sizi nasıl karşıladılar, size bakışları nasıl oldu?

Buralara ilk geldiğimizde Kazaklar bizi iyi karşıladılar, bağrılarına bastılar. Bir ekmeği ikiye böldüler. Odundur, yakacaktır bizimle paylaştılar. Kazakların çok iyiliğini gördük. Zor zamanımızda bize yardım ettiler. Onların iyiliğini hiçbir zaman unutmadık.

Kazakistan'da hayat

Buraya geldikten sonra on sene boyunca yaşadığımız köyün dışarısına çıkmak yasaktı. İzin almadan bir yerden bir yere gidemiyorduk. Buraya yerleştikten bir iki sene sonra Üzeyir dedemi arayıp bulduk. Dedemle kavuştuğumuzda dedem beni hasretle kucakladı, sarıldı; kokladı, hasret giderdi. Sürgünün ilk yıllarında kolhoz bize keçi verdi; biz de sütünü sağdık, yağ, peynir yaptık. Bize erzak oldu, karnımızı doyurduk. Sonra hükümet bize yer verdi; bahçe yaptık, lazut ektik... Zamanla kolhozun ileri gelenlerinden oldum. En az yüz adam çalıştırıyordum. Günlerimiz böyle kolhoza hizmetle geçti gitti. Daha sonra devletten arazi satın aldık. Kendi mülkümüz oldu. Kendi evimiz barkımız oldu. Şükür bu günlere geldik. Bu yâd elde hayatımız böyle geldi geçiyor. Çoluk çocuğumuz oldu, torunlarımız var...